

ZASTAVE HRVATSKIH SOKOLSKIH DRUŠTAVA SLAVONIJE I SRIJEMA IZ FUNDUSA HRVATSKOG POVIJESNOG MUZEJA¹

Pregledni rad

UDK 929.9:061.2](497.5 Slavonija) "18/19"

JELENA BOROŠAK-MARIJANOVIĆ

Hrvatski povijesni muzej

Matoševa 9

HR-10000 Zagreb

Članak u uvodnom dijelu donosi kratki povijesni pregled hrvatskog sokolskog pokreta s naglaskom na taj pokret u Osijeku od njegova osnivanja osamdesetih godina 19. stoljeća do njegova ukidanja 1929. g. Težište članka je muzeološka obrada i povijesna kontekstualizacija zastava hrvatskog sokolskog pokreta s područja Slavonije koje se nalaze u fundusu Hrvatskoga povijesnog muzeja u Zagrebu. U članku su obrađene sljedeće zastave: zastava Hrvatskog sokola Osijek Donji grad, zastava Konjaničkog sokola iz Osijeka, zastava Hrvatskog sokola iz Đakova, zastava Hrvatskog seljačkog sokola iz Beravaca, zastava Hrvatskog sokola iz Nijemaca i zastava Hrvatskog sokola iz Brezina. Sve zastave izuzev zastave Hrvatskog sokola Osijek Donji grad nastale su u najintenzivnijem razdoblju Hrvatskog sokolskog pokreta između 1924. i 1929. g.

KRATKI POVIJESNI PREGLED SOKOLSKOG POKRETA²

Sokolstvo je skupni naziv za tjelovježbene udruge ili društva koja su se od 1862. g. razvijala u slavenskim zemljama. Ime je dobio po ptici sokolu koji je, prema

narodnoj tradiciji, oličenje hrabrosti, smjelosti, okretnosti i težnje za slobodom.

Djelovanje hrvatskog sokolskog pokreta kronološki možemo podijeliti na:

- 1) razdoblje od osnivanja prvih sokolskih društava osamdesetih godina 19. st. do raspada Austro-Ugarske Monarhije 1918. g.;
- 2) razdoblje ujedinjavanja hrvatskih i srpskih sokolskih društava na unitarističkom načelu – ideji o jednom narodu s tri plemena;
- 3) razdoblje obnove Hrvatskog sokola 1922 - 1924;
- 4) razdoblje intenzivnog djelovanja do ukidanja 1929. g.

U Hrvatskoj je prvo sokolsko društvo osnovano pod nazivom "Hrvatski sokol" u Zagrebu 1874. g. Ubrzo se osnivaju sokolska društva u Varaždinu (1878.), Bjelovaru (1884.), Zadru i Karlovcu (1885.). Osnivačem hrvatskog sokolstva smatra se dr. Josip Fon.

Prvo sokolsko društvo u Slavoniji pod nazivom "Hrvatsko društvo za tjelovježbu Srijemski sokol" osnovano je u Vukovaru 1886. godine. Svoje djelovanje sokolska društva su uz naglašenu tjelovježbu, osobito usmjeravala i na razvijanje hrvatske nacionalne svijesti. Godine 1904. osnovan je Hrvatski sokolski savez, koji je do početka I. svjetskog rata obuhvaćao 14 župa na području Hrvatske i dvije župe u Bosni i Hercegovini, a od 1912. i tri župe u Sjedinjenim

¹ Zbirka zastava HPM sastoji se od 150 primjeraka zastava i zastavnih vrpca PMH i 50 zastava iz bivšeg Muzeja revolucije naroda Hrvatske. Zastave iz ove zbirke nastale su u vremenskom rasponu od 17. stoljeća do danas. Svojim su sadržajima nezaobilazan izvor u proučavanju hrvatske političke i vojne povijesti. Prema vremenu svog nastanka zbirka je jedna od najstarijih muzejskih zbirki zastava u nas. Zastave prema namjeni, tipološkim i stilskim značajkama možemo svrstati u nekoliko cjelina: vojne zastave, državne zastave, krunidbene banske i županijske, zastave iz godine 1848, zastave strukovnih, građanskih i političkih udruženja. U toj se zbirci osim šest zastava sokolskih društava, čuvaju i drugi tipološki vrijedni primjerci zastava značajni za povijest i kulturu Slavonije. To su: Krunidbena zastava Kraljevine Slavonije iz 1867. g.; četverbojna zastava iz Vukovara iz 1848. g.; konjanička zastava Virovitičke županije iz 1790. g. Nadalje primjerci vojnih zastava; zastava požeških stjelaca s početka 19. st., te brodske graničarske pukovnije iz druge pol. 19. st s pripadajućim zastavnim vrpcama, te zastava opančarskog ceha iz Vukovara. Zbirka zastava i zastavnih vrpca Hrvatskog povijesnog muzeja objavljena je u katalogu muzejskih zbirki pod naslovom "Zastave kroz stoljeća" 1996. g.

² Osnovne povijesne podatke za ovaj fragmentarni pregled djelovanja hrvatskih sokolskih društava s područja Slavonije i Srijema preuzela sam iz periodičnih izdanja Hrvatskog sokolskog saveza iz knjižnice HPM prvenstveno s ciljem da se povijesno kontekstualiziraju zastave hrvatskog sokola iz Slavonije koje se čuvaju u zbirci zastava Hrvatskog povijesnog muzeja u Zagrebu.

Američkim Državama. Hrvatski sokolski savez priredio je dva zapažena sokolska sleta u Zagrebu (1906. i 1911.). Društva su do 1918. usmjeravala svoje djelovanje u cilju obrane hrvatskih nacionalnih interesa u višenacionalnoj Austro-Ugarskoj Monarhiji.

Stvaranjem Kraljevine Srba Hrvata i Slovenaca u skladu s njezinom unitarističkom politikom, dolazi do preustrojavanja sokolstva te se raspuštaju dotadašnji sokolski savezi i župe ustrojani na nacionalnoj osnovi. Na sokolskom saboru u Novom Sadu (28. lipnja 1919.) ujedinjuju se sva sokolska društava Hrvata, Slovenaca i Srba u jedan zajednički Sokolski savez Srba, Hrvata i Slovenaca. Godinu dana kasnije (1920.) Savez mijenja ime u Jugoslavenski sokolski savez. U okviru tog saveza hrvatska sokolska društva mijenjaju svoja imena, ali nezadovoljni djelovanjem Jugoslavenskog sokolskog saveza 28. V. 1922. provode svoju reorganizaciju i udružuju se u Hrvatski sokolski savez.

Hrvatska sokolska društva s područja istočne Slavonije i Srijema ulazila su u sastav Hrvatske sokolske župe Strossmayerove sa sjedištem u Osijeku. Župa je bila osnovana 28. srpnja 1907. g, a reorganizirana 24. svibnja 1925. g.³

POČECI HRVATSKOG SOKOLSKOG POKRETA U OSIJEKU

Dr. Ante Pinterović bio je začetnik sokolskog pokreta i dugogodišnji starješina Hrvatskog sokola u Osijeku.⁴ Na poticaj Pinterovića održan je (6. prosinca 1896.) osnivački sastanak, a potom i konstituirajuća sjednica (13. prosinca) društva za tjelovježbu "Hrvatski sokol" u osječkom Gornjem gradu. Inicijativa je naišla na veliki odjek kod građana. Već se u veljači 1897. održava prva vježba, a i biskup Strossmayer postaje član utemeljitelj. Prva javna vježba priređena je u prostorijama hotela "Central" 18. travnja 1898. g. Godine 1904. (6. ožujka) podružnica u Donjem gradu se konstituirala kao samostalno društvo.⁵ Hrvatski sokol Osijek Donji grad reorganiziran je 28. rujna 1924. g. Prema Kalendaru za 1926. g. to društvo broji 162 člana.

Hrvatsko sokolsko društvo osječkog Gornjeg i osječkog Donjeg grada nakon teritorijalne podjele

Saveza na župe potpada pod Župu Strossmayerovu osnovanu 1907. g. Za vođu - starješinu župe bio je izabran Ivan Krsto Dončević rođeni Osječčanin (rođen 24. VI. 1881.).⁶ Dončević se rano još kao đak aktivno uključio u rad osječkog sokola. Odmah po osnivanju je stupio u njegov dački odjel i bio među najboljim vježbačima. Za vrijeme studija pravnih znanosti u Zagrebu i Pragu Dončević je sudjelovao kao prednjak na sokolskim sletovima, bio je i član prednjačkog zbora. Oko 1905. g. po završetku studija vraća se u rodni grad, postaje vođom Hrvatskog sokola i razvija zamjetnu djelatnost. Dončević je odgojio doličan broj sokolskih prednjaka s kojima je nastupio na I. svesokolskom sletu u Zagrebu 1906. g. Bio je istaknuti tjelovježbeni stručnjak. Priredio je preko 20 prednjačkih tečajeva. Od 1907. .g. bio je čelni čovjek župe Strossmayerove sve do sokolskog sabora u Novom Sadu 1919. g. Posljednji javni nastup u prvom razdoblju javnog djelovanja imali su "osječki sokoli" na III. sletu Hrvatske sokolske župe Strossmayerove održanom 31. V. 1. VI. 1914. g. za nepogodnog i kišovitog vremena. Za vrijeme I. svjetskog rata bilo je obustavljeno djelovanje hrvatskih sokolskih društava pa tako i ovih s područja Slavonije.

ZASTAVE SLAVONSKIH DRUŠTAVA HRVATSKOG SOKOLA U ZBIRCI HRVATSKOG POVIJESNOG MUZEJA

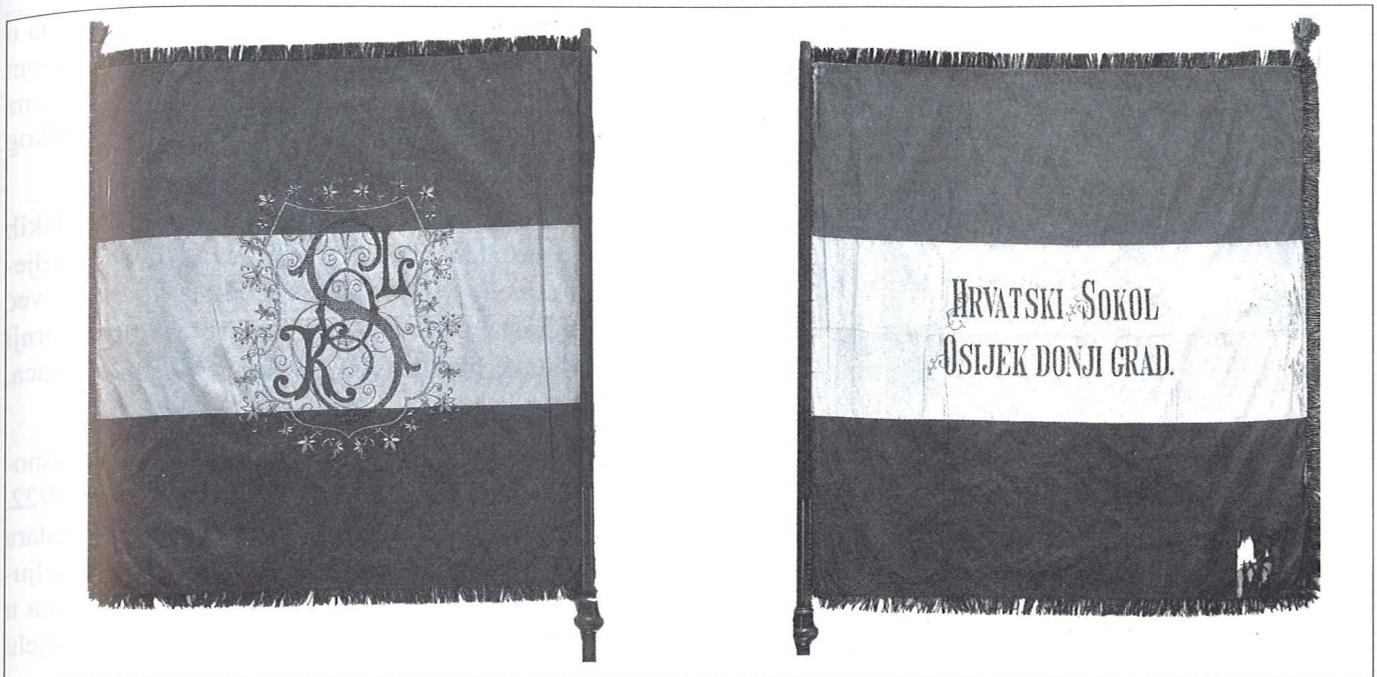
Iz prvog razdoblja djelovanja sokolskih društava na području Slavonije potječe ZASTAVA HRVATSKOG SOKOLA OSIJEK DONJI GRAD (inv. br. 11802). To je hrvatska trobojnica kvadratna oblika (vel. 145 x 152 cm) obrubljena pozlaćenim resama i kićankama na kraju. Na aversu na bijeloj traci zastavnog polja vezeni natpis: HRVATSKI SOKOL/ OSIJEK DONJI GRAD. Na reversu u sredini zastavnog polja cvjetnim ornamentom izvezene konture štita sa simbolom (monogramom) sokolskog društva koji je izvezen hrvatskim narodnim bojama. Zastavi pripada ZASTAVNA VRPCA (inv. br. 9149) izrađena iz crvene, bijele i plave svile. To je posvetna vrpca s četiri trake u sredini oblikovana u mašna sa zlatnim resama na kraju traka. Na dvije kraće trake hrvatske trobojnice izvezen je natpis. Na jednoj traci "Hrv. Sokolu Osijek I." na drugoj traci: "Dr. Ante Pinterović". Dvije duže trake izrađene od dvostruke svile; jedna svjetloplave, druga crvene boje. Na sredini mašne pričvršćena je značka u obliku grba Trojedne kraljevine izrađena tehnikom višebojnog emajla.

³ Hrvatski sokol kalendar za godinu 1926., uredio Ante Malović, Zagreb 1926., naklada Hrvatskog sokolskog saveza str. 152.

⁴ Hrvatski sokol, glasilo Hrvatskog sokolskog saveza, god. VII, studeni 1925., br. 11, ŽUPA STROSSMAYEROVA, Hrvatsko sokolstvo u Osijeku, str. 388-389

⁵ Hrvatski sokol kalendar za godinu 1926., uredio Ante Malović, Zagreb 1926., naklada Hrvatskog sokolskog saveza str. 158.

⁶ Hrvatski sokol, glasilo Hrvatskog sokolskog saveza, god. VIII, svibanj 1926., br. 5, Ivan Krsto Dončević, str. 165-166

Slika 1. Zastava Hrvatskog sokola Osijek, Donji grad (inv. br. 11802)

Kako je već spomenuto, kada se poslije 1922. g. pristupilo reorganizaciji Hrvatskog sokolskog saveza i njegovih župa, Sokoli Gornjeg i Donjeg grada Osijeka postali su njegovi članovi 28. IX. 1924. g. Prema podacima iz kalendara Hrvatskog sokola za godinu 1926.⁷ starješina Sokolskog društva Osijek Donji grad je Dragutin Škender Švalm, a barjaktar Drag. Engelhardt.⁸ Istovremeno Hrvatski sokol u Osijeku Gornji grad je brojniji ima 442 člana, starješina je dr. August Petrović, a Josip Bösendorfer pročelnik je kulturno-prosvjetne sekcije.

Župa Strossmayerova je reorganizirana 24. svibnja 1925. i za prvog starješinu ponovo je izabran Ivan Krsto Dončević. Godine 1926. VI. župa Strossmayerova⁹ brojila je 30 društava i 22 odjela sa 4.600 članova. Sokolska društva djelovala su u: Beničancima, Dalju, Đakovu, Donjem Miholjcu, Iloku, Kobašu, Lužanima, Našicima, Novoj Gradiški, Novoj Kapeli Batrini, Orahovici, Oriovcu, Osijeku Donji grad, Osijeku Gornji grad, Pleternici, Podgoraču, Sibinju, Slakovcima, Slavonskom Brodu, Slavonskoj Požegi, Slavonskoj Požegi H. K. S., Subotici, Tovarniku, Srijemskoj Mitrovici, Staroj Gradiški, Starom Petrovom Selu, Vinkovcima, Voćinu, Vukovaru, Županji.

⁷ Hrvatski sokol glasilo Hrvatskog sokolskog saveza, god. VIII. Zagreb, ožujak 1926., br.3 str. 107

⁸ isto, str. 107.

⁹ Hrvatski sokol kalendar za godinu 1926., uredio Ante Malović, Zagreb 1926., Naklada Hrvatskog sokolskog saveza, str. 152

U kalendaru Hrvatskog sokola za 1925. godinu objavljeni su neki važniji zaključci doneseni na glavnoj skupštini Hrvatskog sokolskog saveza 28. svibnja 1922.¹⁰ Za ovaj članak značajan je zaključak koji govori o izgledu sokolske zastave -6. O zastavi.¹¹ Zastava hrvatskih sokolskih društava neka bude barem s jedne strane crvena, bijela i modra. Na jednoj strani neka bude izvezeno sjedište društva, a na drugoj sokolski monogram. Inače se sve prepušta umjetničkom ukusu. Držak zastave neka je na vrhu snabdjeven pticom sokolom iz aluminijske ili koje druge lake srebrnasto bijele kovine. Konjanička društva upotrebljavaju krutu zastavu (standart), koja mora biti istoga tipa kao i za druga naša društva, ali na koplju. Društva izlaze pod zastavom samo prigodom svečanih nastupa (sletova, sokolskog dana, posvete zastave, otvorenja sokolane, sprovoda itd.), ali uvijek na naročiti zaključak upravnoga odbora. Kod običnih izleta ili sličnih zgoda ne smije društvo izlaziti pod društvenom sokolskom zastavom. Za takve zgrade neka se upotrebljava obična hrvatska zastava bez ikakvih natpisa. Zastavu uvijek treba u sokolani pohraniti. Ako takve nema ili ako nije tamo sigurna, onda samo u privatnom stanu starješine.”

U zbirci zastava Hrvatskog povijesnog muzeja nalazi se ZASTAVA KONJANIČKOG SOKOLA IZ

¹⁰ Hrvatski sokol kalendar za godinu 1925., godina X Zagreb 1925., Naklada Hrvatskog sokolskog saveza 1. O sokolskom danu, 2. časnim sporovima, 3. Korporativnim nastupima, 4. Dan javnih vježbi i svečanosti, 7. Svečanom sokolskom odijelu i dr., str. 71-79.

¹¹ Isto, str. 73

Slika 2. Zastava Konjaničkog sokola iz Osijeka (in. br. 32450)

OSIJEKA (in. br. 32450) koju na temelju sačuvane zastavne vrpce datiramo u 1929. g. To je zastava (vel. 80 x 40 cm) u obliku srednjovjekovnih, izrađena iz dvostrukog svilenog ripsa s obje strane u bojama hrvatske trobojnice. Zastavni list ima s tri strane borduru od crnog svilenog ripsa oivičenu metalnim okvirom. Bordura je ukrašena vegetabilnim motivima izvezenim zlatnim nitima. Gornji crveni trak zastavnog lista završava plamičkom. Na aversu vezeni i aplicirani povijesni hrvatski grb bijelo-crvenih polja iznad kojeg je također vezeni natpis OSIJEK. Na reversu je zlatovezom izveden sokolski monogram.

Pripadajuća zastavna vrpca (inv. br. 9146) je jednostavna, vezana u mašn s dvije trake (vel. 67 x 7,5

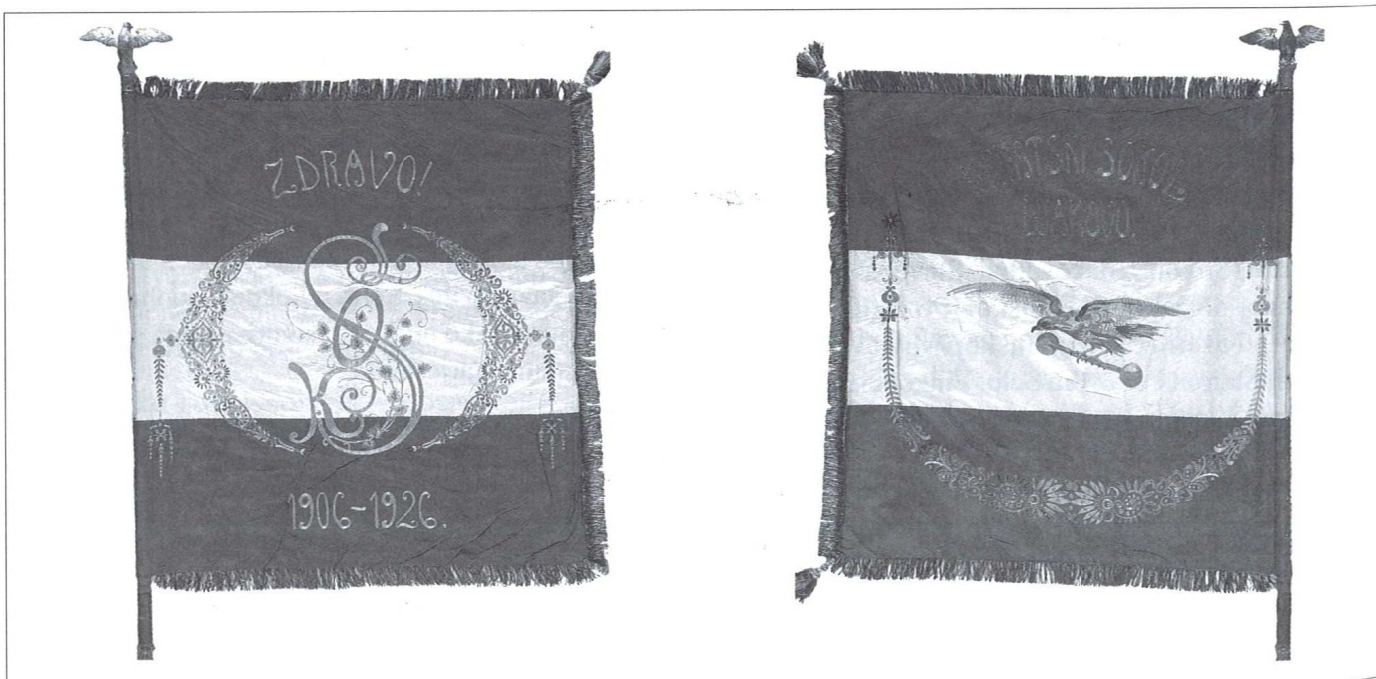
cm; 73 x 7,5 cm). Izrađena od jednostrukog platna u boji hrvatske trobojnice. Natpis izveden crnozlatnom tiskarskom bojom: na jednoj traci: 1. "Uspomena na posvetu zastave 23. VI. 1929.; na drugoj Konjaničkog odjela Hrv. Sokola Osijek g. g.

U zbirci su najzastupljenije zastave sokolskih društava nastale u razdoblju intenzivna društvena djelovanja između 1924. i 1929. godine. To su uz već opisanu zastavu Konjaničkog sokola Osijek Gornji grad, zastave hrvatskog sokola iz Đakova, Bravaca, Nijemaca i Brezina.

Društvo Hrvatskog sokola u Đakovu bilo je osnovano 1906. g., a ponovno reorganizirano u rujnu 1922. g. Prema podacima iz hrvatskog sokolskog kalendara za 1925. godinu Društvo ima 224 člana: 5 utemeljujućih, 66 izvršujućih, 121 podupirajućih, 34 člana u podmlatku, te 32 izvršujuća člana u seljačkom odjelu Semeljci – Kešinci.

ZASTAVA HRVATSKOG SOKOLA IZ ĐAKOVA (inv. br. 11828) je hrvatska trobojnica pačetvorinasta oblika (vel. 150 x 140 cm) obrubljena pozlaćenim resama s kičankama na kraju. Zastavu je izvezla Miroslava pl. Hrzić prema nacrtu Jose Bužana.

Na aversu u sredini zastavnog polja izvezen sokolski monogram, okružen bogatim ornamentalnim ukrašenjem. Iznad monograma na crvenom polju izvezen sokolski pozdrav "Zdravo", a ispod na plavom polju godine 1906-1926. Na reversu u sredini na bijelom polju vezeni prikaz sokola u letu s utezima u pandžama. Na crveno polju natpis zlatovezom: HRVATSKI SOKOL/DJAKOVO. Natpis i likovni prikaz okružen je bogatim ornamentom izvedenim zlatovezom. Drveno koplje

Slika 3. Zastava Hrvatskog sokola iz Đakova (inv. br. 11828)

Slika 4. Zastavna vrpca (inv. br. 9149)

završava vrškom u obliku raskriljena sokola izlivenog iz aluminijske.

Zastavni list pričvršćen je pozlaćenim čavličima na koplje na kojem se nalazi 66 pozlaćenih štitolikih pločica s ugraviranim imenima pojedinaca i institucija koje su prisustvovala svečanom činu posvete zastave. To su redom: 1. Kuma Vilma pl. Heržić, 2. Zdenka Prebeg kuma I, 3. Hrv. Sokolski Savez, 4. Župa Štrosmajer Osijek, 5. Antun Akšamović biskup, 6. Općina trg. Djakovo, 7. Hrv. pjev. društ. Preradović, 8. Z. P. D. Djakovo, 9. Savez obrtnika Djakovo, 10. Dobro. Vatro. Društvo Djakovo, 11. Hrvatski dom Djakovo, 12. Udruženje trgovaca Djakovo, 13. Hrv. Športklub Hajduk, 14. Hrv. Čitaonica Djakovo, 15. Marijan pl. Heržić, 16. Dr. Antun Švarcmajer, 17. Obitelj Karić Djakovo, 18. Antonija i Vojislav Piller, 19. Dr. Josip Mück, 20. Obitelj Makso Kerschner, 21. Mijo i Barbara Matais, 22. Obitelj Türkl Djakovo, 23. Supruzi Kerpner Djakovo, 24. Supruzi Šimunjić Djakovo, 25. Ivica i Katarina Meleš, 26. Tomo Švenda Djakovo, 27. Stjepan i Evica Dundžerović, 28. Naco i Ljubica Böhm, 29. Ivan Hepp Djakovo, 30. Mato i Ana Kovačević, 31. Tomislav i Ružica Jelešić, 32. Franjo Himmelreich Djakovo, 33. Julijana Šestak Djakovo, 34. Bogoslav Hager Djakovo, 35. Braća Fratrić, 36. Armin Brodt Djakovo, 37. Božo i Eva Klein, 38. Hrvatski dom d. d. Vinkovci, 39. Obitelj Čurko Vinkovci, 40. Obitelj Antolović Ivo, 41. Šimo Švartz prvi tajnik, 42. Hrv. Sokol Wilsonov Zagreb, 43. Hrvatski Sokol Jajce, 44. Hrv. Sokol Semeljci, 45. Hrv. Sokol Osijek Donji grad, 46. Hrv. Sokol Vinkovci, 47. Hrv. Sokol Bjelovar, 48. Hrv. Sokol Ogulin, 49. Hrv. Sokol Kutina, 50. Hrv. Sokol N.

Kapela Batrina, 51. Hrv. Sokol Oriovac, 52. Hrv. Sokol Sibirj, 53. Dr. Mato Horvat, 54. Šimo Berger Djakovo, 55. Ivica Pavić Đakovo, 56. Dragutin Bonašić Djakovo, 57. Obitelj Jeronim Bassi, 58. Obitelj Mato Kopic, 59. Obitelj Mišo Matković, 60. Karlo Pišl Djakovo, 61. Pavo Matais Djakovo, 62. Josip i Julijana Heffer, 63. Obitelj Suljo Smailbegović, 64. Franjo i Anica Carević, 65. Obitelj Devčić Djakovo, 66. Starješina Ivan Gabut.

Zastavi pripadaju tri zastavne vrpce (inv. br. 9147, 11829, 11830).

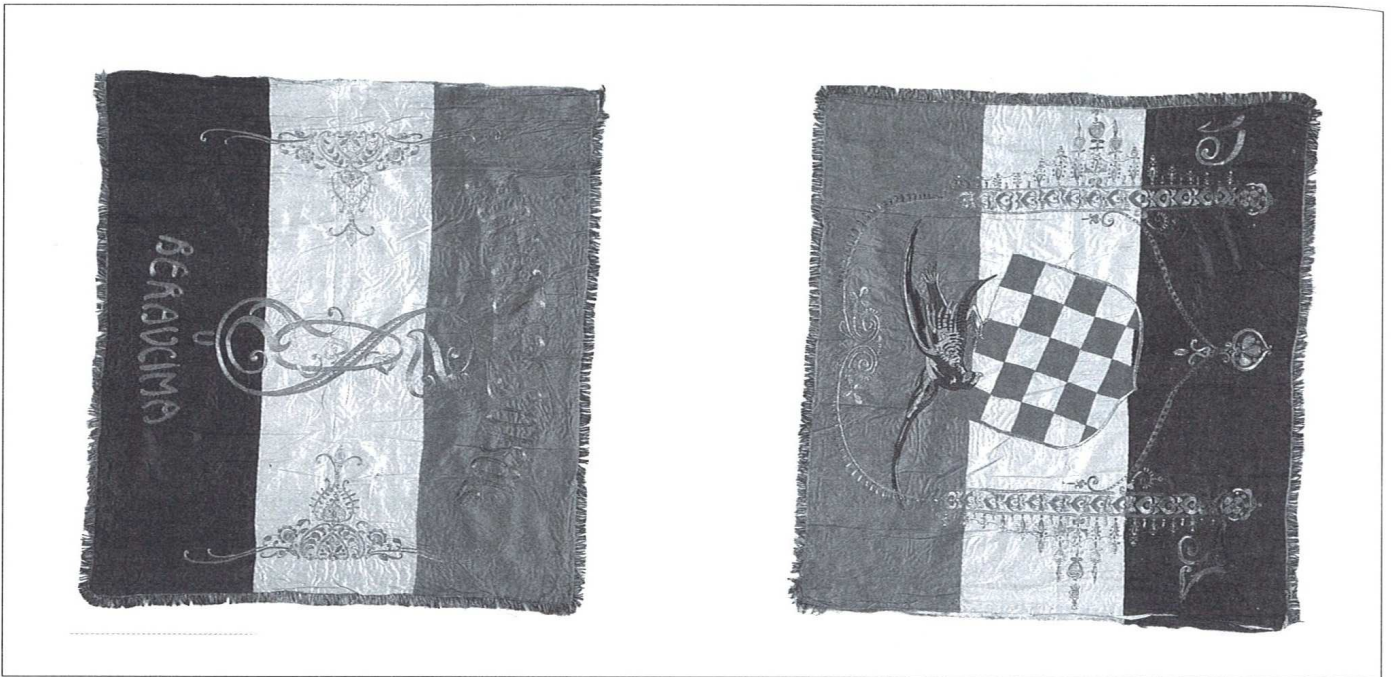
ZASTAVNA VRPCA (inv. br. 9147) je jednostavna bez ukrasa. Izrađena iz jednostrukog platna (vel. 182 x 4 cm) u bojama hrvatske trobojnice. Natpis izveden tiskarskom bojom crnim slovima. Na jednoj traci: "Proslava 20. godišnjice i posveta zastave"; na drugoj traci: "Hrv. Sokol Djakovo 22/VIII. 1926.

ZASTAVNA VRPCA (inv. br. 11829) izrađena od dvostrukog svilenog ripsa u bojama hrvatske trobojnice. Vrpca s dvije trake u sredini vezana u mašnu (vel. 120 x 20 cm) ukrasi izvedeni svilovezom, zlatovezom, višebojnom svilenom pastom. Vrpca uz rubove oivčena zlatnim gajtanom, a na kraju traka zlatnim resama. Na jednoj traci izvezen zlatovezom natpis: Bože! Blagoslovi Hrvatski Sokol!" na drugoj: Kuma Vilma pl. Heržić 22. VIII. 1928. Na kraju jedne trake hrvatski povijesni grb, a na kraju druge obiteljski grb Heržić.

ZASTAVNA VRPCA (inv. br. 11830), izrađena iz jednostrukog platna (vel. 41 x 5 cm, 45 x 5 cm) u bojama hrvatske trobojnice u sredini vezana u mašnu. Natpis izveden tiskarskom bojom: na jednoj "1886. Spomen na proslavu 40 godišnjice 5. rujna 1920.", na drugoj: "Hrvatskog sokola u Vukovaru".

Opis ceremonijala posvete nove zastave Hrvatskog sokola iz Đakova sadržan je u članku koji je u okviru Župskih vijesti objavljen u Hrvatskom sokolu glasilu Hrvatskog sokolskog saveza pod naslovom Hrvatski sokol u Đakovu¹² Tekst prenosim gotovo u potpunosti: "Hrvatski sokol u Đakovu proslavio je dne 22. kolovoza o. g. svoju 20. godišnjicu, razvio svoju novu zastavu i održao javnu vježbu. K ovoj svečanosti pohrliše u Đakovo korporativno hrvatska sokolska društva iz Osijeka, Vinkovaca, Vukovara, Broda, Mitrovice, Oriovca, Sibirja i Brodske Varoši. Delegate svoje poslaše Hrvatski Sokoli iz Zagreba, Ogulina, Požege i nekih drugih mjesta, a poslije podne dođoše automobilom braća iz Valpova i Orahovice. Poseban vlak iz

¹² Hrvatski sokol, glasilo Hrvatskog sokolskog saveza god. VIII, Zagreb, listopad 1926., br. 10, str. 405-406.

Slika 5. Zastava Hrvatskog sokola Beravci (inv. br. 2408)

Osijeka dovezao je 700 ljudi. Tako se u Đakovu sakupilo oko 1500 Hrvatskih Sokolova i Sokolica, a dođoše i brojni seljaci iz Đakovštine, poimenice iz Piškorevaca, Budrovaca, Gjurgjenaca, Vrbice, Vrpolja, Viškova, Satnice, Vučevaca, Selaca, Ivanovaca i Gorjana. Svečanost je započela u subotu na večer podoknicom kumi zastave gospođi Vilmi pl. Heržić. U povorci sudjelovahu osim Sokola također druga domaća društva sa svojom glazbom, poimenice hrvatsko pjevačko društvo "Preradović" i vatrogasno društvo sa svojom velikom glazbom. ... Povorka je prolazila đakovačkim ulicama, gdje su građani rasvijetlili prozore, a kuće iskitili cvijećem, zelenilom i hrvatskim zastavama. ... Povorka se zaustavila pred kućom kume, gdje se sabralo oko 5000 ljudi. Tu je glazba odsvirala prigodnu skladbu, a "Preradović" otpjevao rodoljubnu pjesmu. Kumu je lijepim govorom pozdravio Ivša Gabut, zaslužni starješina Hrvatskog Sokola. Njemu je odgovorila gospođa Heržić, koju su burnim klicanjem srdačno pozdravljali razdragani Sokoli i građani. Iza podoknice bijaše zabava u lijepim i ogromnim prostorijama naprednoga vatrogasnoga društva, komu je predsjednikom kumin suprug g. Marijan pl. Heržić. Iza kako su u nedjelju prije podne sa velikim zakašnjenjem u Đakovo prispjeli vlakovi iz Osijeka i Vrpolja, krenula je iz vatrogasnoga spremišta ogromna povorka u stolnu crkvu. Povorku su predvodili Hrvatski Sokoli i seljaci na lijepim konjima. U povorci sudjelovahu uz vatrogasnu glazbu još tri sokolske fanfare: iz Vinkovaca, Vukovara i Osijeka. Ogromna stolna crkva..., bijaše dupkom puna hrvatskih Sokolova, Sokolica i brojnih gosti. Službu božju služio je kanonik Mato Fischer, a uz pratnju divnih orgulja pjevahu koraliste. Nakon

toga podoše Sokoli pred crkvu, gdje se na trgu sabralo 10 tisuća ljudi. Ovdje je na terasi pred crkvom kanonik Fischer blagoslovio prekrasnu zastavu, koju je po nacrtu umjetnika g. Jozе Bužana izradila gdjica Miroslava pl. Heržić. Nakon blagoslova rekao je kanonik Fischer lijep govor, u kome je slavio cilj i rad hrvatskoga sokolstva. Nato je slijedilo zabijanje brojnih zlatnih čavala u stijeg zastave, što ga je držao barjaktar Pavo Matajs. U ime Hrvatskoga Sokolskog saveza pozdravio je sve prisutne hrvatske Sokolove i Sokolice brat dr. Rudolf Horvat.... ...Poslije podne bijaše javna vježba na velikoj livadi, koju je u tu svrhu prepustio biskup Akšamović. ...".

Zastavna vrpca inv. br. 11830 dokaz je da su članovi Hrvatskog sokola iz Đakova prisustvovali proslavi 20. godišnjice hrvatskog sokola u Vukovaru. O toj proslavi izvještava, također, glasilo Hrvatski sokol¹³. Izvještač piše: "Hrvatski sokol u Vukovaru održao je nedjelju dne 5. rujna o. g. slavu 40-godišnjice svog opstanka. Na toj slavi sudjelovala su društva: Petrovaradin, Ilok, Mitrovica, Slakovci, Vinkovci, Ivankovo, Dalj, Osijek, Đakovo, Sl. Brod, Subotica te konjanici iz Zagreba, kao i delegati starješinstva saveza i župe."

Đakovački hrvatski sokol 1925./26. brojio je 230 članova. Starješina je bio Ivan Gabout, njegov zamjenik Dragan Devčić, vođa Dragutin Pišl....¹⁴ U VII Župi

¹³ Hrvatski sokol, glasilo Hrvatskog sokolskog saveza, god. VIII., Zagreb, listopad 1926., br. 10, str. 413.

¹⁴ Hrvatski sokol kalendar za godinu 1926., uredio Ante Malović, Zagreb 1926., Naklada Hrvatskog sokolskog saveza, str. 154.

Slika 6. Zastava Hrvatskog sokola iz Brezina (inv. br. 11803)

Strossmayerovoj 1927./28. nalazilo se 47 društava.¹⁵ Tu se, kao odjel Hrvatskog sokola iz Đakova uz odjel Semeljci - Kešinci navodi i odjel u Beravcima koji je imao 16 članova. Prema svim tim navedenim podacima možemo pretpostaviti da se društvo u Beravcima osnovalo 1926. godine.

U glasilu Hrvatskog sokolskog saveza Hrvatski sokol u broju iz studenoga 1926. u okviru Župskih vijesti donosi se izvještaj o javnoj vježbi u Gundincima 17. listopada 1926. Vježbu je priredio Hrvatski seljački sokol iz Beravaca uz sudjelovanje Hrvatskog sokola iz Đakova. Hrvatski seljački sokol u Beravcima djeluje kao odjel Đakovačkog hrvatskog sokola od 1926. godine. Njegov je starješina Lolić. Na spomenutoj vježbi koju je promatralo preko 600 gledalaca nastupili su: članice iz Đakova sa saveznom prostim vježbama, muško članstvo iz Đakova na spravi, "a onda seljaci iz Beravaca, koji su lijepom izvedbom same vježbe te u narodnoj nošnji učinili osobiti utisak na publiku". Po završetku vježbi i prigodnog govora brata Josipa Heffera "tamburaški zbor iz Beravaca zasvirao je kolo".... a "...Da je priredba dobro uspjela, mora se zahvaliti agilnosti br. Božića iz Gundinaca te br. starješini Loliću iz Beravaca ...".

ZASTAVA HRVATSKOG SELJAČKOG SOKOLA IZ BERAVACA

Zastava hrvatskog seljačkog sokola iz Beravaca (inv. br. 35 623) je hrvatska trobojnica pačetvorinasta

oblika (vel. 148 x 156 cm) izrađena od svile obrubljenom pozlaćenim resama, na avrsu u sredini zastavnog polja vezen zlatovezom sokolski monogram (stilizirana riječ sokol). Na crvenom polju u blagom luku vezeni natpis: HRVATSKI SOKOL, na plavom također zlatovezom izvezen natpis mjesta: U/BERAVCI. Na reversu u sredini zastavnog polja hrvatski povijesni grb crveno bijelih polja s nadkriljenom pticom sokolom. Na plavom polju godina 19-27. Koplje se nije sačuvalo.

Prema podacima iz kalendara Hrvatskog sokola za 1929. g. Hrvatski sokol u Vinkovcima imao je podružnicu u Nijemcima koja je osnovana najvjerojatnije 1929. g. jer se u kalendaru za 1928. još ne spominje podružnica u Nijemcima. Osim toga godine 1928. došlo je do reorganizacije VII župe Strossmayerove odnosno osniva se III. župa Hanuševa sa sjedištem u Vinkovcima koja obuhvaća 26 društava pretežno s područja sjerevoistočne Slavonije i Srijema. A VIII. župi Strossmayerovoj ostaje, također, 25 društava iz zapadnijih dijelova.

ZASTAVA HRVATSKOG SOKOLA IZ NIJEMACA (inv. br. 11732) je svilena zastava pačetvorinasta oblika (vel. 148 x 148 cm) u bojama hrvatske trobojnice obrubljena uskom trobojnicom i naizmjeničnim crveno-bijelo-plavim vunanim resicama te vunanim kičankama na kraju. S obje strane zastave likovni ukrasi izvezeni svilenim koncem te prišiveni na zastavni list. Na avrsu u sredini zastavnog polja izvezeni žutim svilenim koncem znak sokola (monogram) s godinom 1929. i nazivom mjesta: NIJEMCI. Na reversu u sredini bijelog polja povijesni hrvatski grb crveno bijelih polja s raskriljenim sokolom nad grbom.

Hrvatska sokolska društva iz gradova i mjesta zapadne Slavonije potpadala su dijelom pod I. župu Fonovu i VI. župu Preradovićevu sa sjedištem u Bjelovaru¹⁶. Prema podacima iz kalendara Hrvatskog sokola za godinu 1929. I. župa Fonova sa sjedištem u Zagrebu obuhvaćala je 37 društava s područja Zagreba i njegove šire okolice, pa čak i zapadne Slavonije. U tu župu spadala su sokolska društva Pakraca s odjelima u Brekinskoj, Brezinama i Gaju.

ZASTAVA HRVATSKOG SOKOLA IZ BREZINA (inv. br. 11803) je kao i ona iz Beravaca zastava Hrvatskog seljačkog sokolskog društva. Osim toga to je jedina sokolska zastava s područja zapadne

¹⁵ Hrvatski sokol kalendar za godinu 1928., uredio Ante Malović, Zagreb 1928., Naklada Hrvatskog sokolskog saveza, str. 132.

¹⁶ VI. župa Preradovićeva uključivala je sokolska društva iz ovih slavonskih mjesta: Badljeva, Brestovac (z. p. Končanica), Daruvar, Dežanovac, Garešnica, Gjulaves, Grubišno Polje, Sirač, Slatina, Veliki Zdenci, Virovitica

Slavonije. Mjesto Brezine nalaze se u općini Kukunjevci, srez Pakrački.¹⁷

Zastava je izrađena vjerojatno između 1924. i 1929. godine. Pačetvorinasta je oblika izrađena iz svilene tkanine u hrvatskim narodnim bojama crveno-bijelo-plavo (vel. 156 x 140 cm) ali okomito položenih pruga s trokutastim završecima. Obrubljena je srebrnim resama i ukrašena kićankama na trokutastim završecima. U sredini zastavnog lista vezeni sokolski simboli i natpis; bijelo polje- na lipovoj grani štit s povijesnim hrvatskim grbom i sokolskim monogramom. Iznad grba natpis svilovezom: "Hrvatski sokol", ispod grba "Brezine" (naziv mjesta).

Ovaj muzeološki i kulturno povijesni opis zastava hrvatskih sokolskih društava iz Slavonije zaključit ćemo s nekoliko konstatacija: 1. Od šest zastava toga tipa samo je jedna od zastava nastala u prvom razdoblju sokolskog pokreta u državnompravnom okviru Austro-Ugarske Monarhije. Ostalih pet zastava nastalo je u najintenzivnijem razdoblju djelovanja sokolskih društava između 1924.-1929. g. 2. Tri zastave simboli su gradskih sokolskih društava (Hrvatski sokol Osijek Donji grad, Hrvatski konjanički sokol Osijek Gornji grad, Hrvatski sokol Đakovo), a tri preostale simboli su seljačkih sokolskih udruga-Beravci, Brezine, Nijemci. 3. Zastava Hrvatskog sokola iz Đakova primjerak je kvalitetnog, gotovo umjetničkog ostvarenja najpoznatije hrvatske vezilje Miroslave Hrzić. U istoj je maniri izrađena zastava Hrvatskog sokola iz Beravaca koja predstavlja vrlo kvalitetan vezilački rad s obilježjima narodnog rukotvorstva Đakovštine.

IZVORI I LITERATURA

1. Hrvatski sokol glasilo Hrvatskog sokolskog saveza, godina VII., uredili: Ante Malović i dr. Franjo Bučar, Zagreb, 1925., nakladnik i izdavač: Hrvatski sokolski savez.
2. Hrvatski sokol glasilo Hrvatskog sokolskog saveza, godina VIII., uredili: dr. Franjo Bučar, i Ante Malović Zagreb, 1926., nakladnik i izdavač: Hrvatski sokolski savez.
3. Hrvatski sokol kalendar za godinu 1925., godina X. Zagreb 1925. Naklada Hrvatskog sokolskog saveza.
4. Hrvatski sokol kalendar za godinu 1926., godina XI. Uredio Ante Malović, Zagreb 1926. Naklada Hrvatskog sokolskog saveza.
5. Hrvatski sokol kalendar za godinu 1928., godina XIII. Uredio Ante Malović, Zagreb 1928. Naklada Hrvatskog sokolskog saveza.
6. Hrvatski sokol Kalendar za godinu 1929., godina XIV. Uredio Ante Malović, Zagreb 1929. Naklada Hrvatskog sokolskog saveza.
7. Borošak-Marijanović, J. (1996.). Zastave kroz stoljeća. Zagreb (katalog muzejskih zbirki XXVII).

KRATICE

HPM- Hrvatski povijesni muzej Zagreb

PMH- Povijesni muzej Hrvatske, Zagreb

¹⁷ Administrativni rečnik mesta Kraljevine Jugoslavije, Beograd 1931.

SUMMARY

This article elaborates (musicologically, culturally and historically) six flags of the Croatian "Sokol" (youth sports societies) in Slavonia from the holdings of Croatian historical museum in Zagreb. These are: Flag of Croatian "Sokol" Osijek Donji grad, Flag of equestrian "Sokol" Osijek, Flag of Croatian "Sokol" Đakovo, Flag of Croatian country "Sokol" Beravci, Flag of Croatian "Sokol" Nijemci and Flag of Croatian "Sokol" Brezine.

In the introduction the article gives a short survey of the activities of "Sokol" movement during for periods: 1) period from the establishment of the first "Sokol" societies in the eighties of 19th century to the breakdown of Austro-Hungarian Monarchy in 1918.; 2) period of uniting of Croatian and Serbian "Sokol" societies upon unitarianist principle - the idea of one nation with three origins; 3) period of revival of Croatian "Sokol" 1922-1924; 4) period of intensive activity to abolition in 1929. It should be stressed that these societies, besides emphasised physical training, aimed their activity to the development of Croatian national conscience. The first "Sokol" society in Croatia was founded in Zagreb in 1874. under the name "Hrvatski sokol". The first "Sokol" society in

Slavonia was founded in Vukovar in 1886. under the name "Hrvatsko društvo za tjelovježbu Srijemski sokol".

After that follows the museological elaboration, and historical contextualization of the flags according to available publications and party papers. Only one of the six flags, the flag of Croatian "Sokol" Osijek Donji grad, originates from the first period of the movement i.e. during Austro--Hungarian Monarchy. The other five flags originated in the most intensive period of these societies between 1924. and 1929. Three flags are the symbols of town "Sokol" societies (Hrvatski sokol Osijek Donji grad, Hrvatski konjanički sokol Osijek Donji grad and Hrvatski sokol Đakovo), and the remaining three are symbols of country "Sokol" societies-Beravci, Brezine and Nijemci. The flag of Croatian "Sokol" from Đakovo is an example of quality; almost artistic realization of the most famous Croatian embroiders Miroslava Hržić. The flag of Croatian "Sokol" Beravci was made in the same manner. "Sokol" flags from Đakovo and Beravci represent a highly quality embroidery with characteristics of folk handicrafts of Đakovo area.